

Uusien rikkakasvilajien levinneisyys ja torjunta Suomessa

Terho Hyvönen, Jasmin Isotupa, Päivi Koski, Sami Markkanen & Pentti Ruuttunen

Ilmastomuutos suosii eteläisten rikkakasvilajien menestymistä Suomessa. Viime aikoina eniten huolta on herättänyt rikkakananhirssi, mutta myös pantaheinät ja koisokasvit ovat nopeasti laajentaneet esiintymisalueitaan ja esiintyvät paikoitellen runsaana. MMM:n rahoittamassa ULRIKA-tutkimushankkeessa (2025–2027) selvitettiin kyselytutkimuksella uusien rikkakasvilajien levinneisyyttä, esiintymistä eri viljelykasveilla ja torjuntaa.

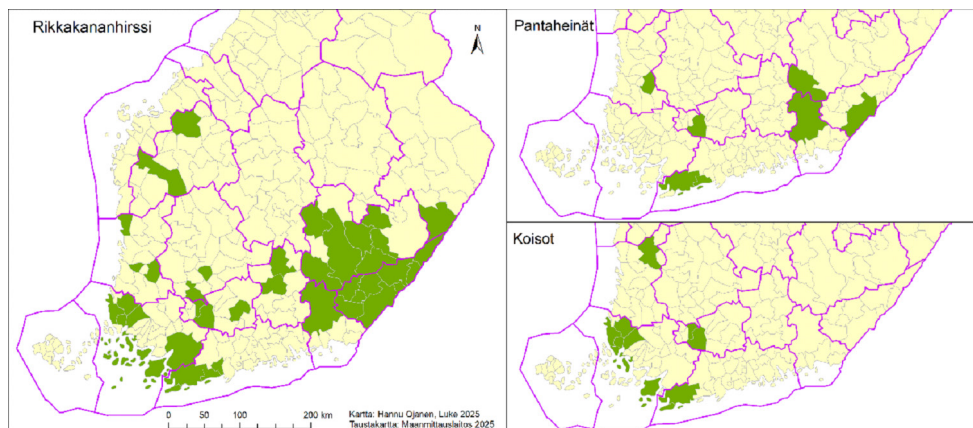
Rikkakananhirssi laajimmalle levinnyt

Webropol-kysely lähetettiin Ruokaviraston neuvojarekisterin neuvoijille, jossa oli noin 2000 vastaanottajaa. Kyselyn kohteena olivat rikkakananhirssi (*Echinochloa crus-galli*), viherpantaheinä (*Setaria viridis*), sinipantaheinä (*Setaria pumila*), kehtokoiso (*Solanum nitidibaccatum*) ja mustakoiso (*Solanum nigrum*). Lajit esiteltiin saatekirjeessä valokuvien ja niiden tuntomerkit

kerrottiin. Tämän lisäksi kysyttiin, onko havaintoja muista uusista rikkakasvilajeista.

Kyselytutkimukseen saatiin 33 vastausta 13 maakunnasta. Vastaajista 70 % kertoi löytäneensä rikkakananhirssiä, 21 % pantaheiniä ja 12 % koisoja alueeltaan. Kolmasosalla vastaajista ei ollut lainkaan havaintoja lajeista. Rikkakananhirssistä havaintoja oli muista maakunnista paitsi Lapista, Keski-Pohjanmaalta, Pohjanmaalta, Keski-Suomesta ja Kainuusta. Havaintoja oli 43 kunnasta, eniten Etelä-Karjalasta (10 kuntaa), Etelä-Savosta (8) ja Varsinais-Suomesta (7) (Kuva 1). Pantaheinähavaintoja tuli seitsemästä ja koisohavaintoja 12:ta kunnasta (kuva 1).

Rikkakananhirssin ja pantaheinien ensihavainnoista suurin osa (78 % ja 86 %) oli tehty alle 5 vuotta sitten, mutta useita havaintoja oli tehty jo yli 10 vuotta sitten. Rikkakananhirssin levinneisyyttä luonnehdittiin tilakohtaiseksi, paikalliseksi tai satunnaiseksi. Pantaheinien levinneisyyttä pääosin satunnaiseksi. Koisojen ensihavainnoista suurin osa (50 %) oli tehty 5–10 vuotta sitten. Sen levinneisyyttä luonnehdittiin enimmäkseen satunnaiseksi, mutta neljäsosa vastaajista sanoi sen esiintyvän kattavasti koko alueella.

Kuva 1. Rikkakananhirssin, pantaheinien ja koisojen levinneisyys kyselytutkimuksen mukaan.

Laaja viljelykasvialikoima

Kaikki vastaajat kertoivat löytäneensä rikkakananhirssiä kevätilviljoilta. Toiseksi yleisin kasvupaikka (32 %) oli nurmet. Lajia oli tavattu myös perunalla, herneellä, porkkanalla ja öljykasveilla. Maininnat olivat myös unikosta, korianterista ja tillistä.

Suurinta haittaa rikkakananhirssin kerrottiin aiheuttavan öljykasveilla, perunalla sekä kevätilviljoilla. Herneellä, porkkanalla ja nurmilla haitta oli vähäisempi.

Kaikki pantaheinähavainnot olivat kevätilviljoilta. Puolet vastaajista arvioi niiden haitan vakavaksi.

Koisokasveja esiintyi yleisimmin porkkanalla (75 %), perunalla (50 %), mutta myös kevätilviljoilla (25 %), öljykasveilla ja herneellä.

Suurinta haittaa koisoet aiheuttivat perunalla ja herneellä, joilla kaikki vastaajat arvioivat haitan vakavaksi. Porkkanalla kolmasosa vastaajista arvi-

oi haitan vakavaksi ja kaksi kolmasosaa kohtalaiseksi. Öljykasveilla haitta arvioitiin vähäiseksi ja kevätilviljoilla olemattomaksi.

Monimuotoisuuspellot ja hunajakukka mainittiin usein viljelykasvien

Kuva 2. Rikkakananhirssiä tavattiin kevätilviljoilta. Kuva: Jasmin Isotupa.

Kuva 3. Kehto- ja mustakoisoa herneellä, jossa niiden arvioitiin aiheuttavan vakavaa haittaa viljelylle. Kuva: Pentti Ruuttunen.

ulkopuolisena rikkakananhirssin ja pantaheinän kasvupaikkana ja myös leviämismeinän. Näitä lajeja tavattiin myös teiden varsilla, pihoilla ja puutarhoissa. Rehuksi syötetyn tuoresäilötyn viljan kerrottiin olleen yksi rikkakananhirssin leviämismeinä peltöjen ja tilojen välillä.

Useita torjuntakeinoja käytössä

Rikkakananhirssiä oli yleisimmin torjuttu kitkemällä (87 % vastaajista). Kemiallista torjuntaa (65 %) sekä avokesantoa ja glyfosaattiruiskutusta (61 %) oli käytetty myös yleisesti. Muina keinoina mainittiin syysviljat ja viherlannoitusnurmi, nurmen perustaminen ja usein toistuva niitto sekä viljelykierto.

Vain 20 % vastaajista arvioi torjunnan tehokkaaksi, kolmanneksen mielestä torjunta ei ollut tehokasta. Puolet

vastaajista kuvaili tehon vaihtelevaksi tai tiedon torjuntakeinojen tehosta riittämättömäksi. Avoimissa vastauksissa kitkennän todettiin olevan tehokasta, maaperän siemenpankin järkyttävä. Lisäksi hukkakauran Axial-torjunta-aine todettiin tehokkaaksi ja sen jatkolupaa toivottiin.

Rikkakananhirssin tunnistamista ei pidetty haasteellisenä. Sen sijaan haasteelliseksi koettiin esiintymän havaitseminen varhaisvaiheessa (50 %), kuin myös siemenpankin muodostumisen estäminen (35 %). Ongelmina mainittiin myös uusien kananhirssiysilöiden taimettuminen pitkän kesän ja että tähtkällä olevaa viljaa ei enää saa ruiskuttaa.

Myös pantaheiniä oli yleisimmin torjuttu kitkemällä (71 %), mutta myös kemiallisesti (57 %) ja avokesanon ja glyfosaattiruiskutusten avulla

Kuva 4. Rikkakananhirssiä voi olla vaikea havaita leviämisen alkuvaiheessa. Kittäminen on tehokas alkuvaiheen torjuntakeino. Kuva: Sami Markkanen.

(29 %). Reilu puolet vastaajista arvioi pantaheinien torjunnan tehokkaaksi, 43 % ei. Haasteellisenä pidettiin lajin tunnistamista (29 %) ja esiintymän havaitsemista varhaisvaiheessa (29 %). Muina merkittävänä haasteina pidettiin sitä, ettei tähkällä olevaa viljaa saa ruiskuttaa, ainevalinnan vaikeutta ja pantaheinän pitkää itämisjaksoa.

Koisoja oli (yhteensä neljä vastaajaa) torjuttu sekä kittämällä (75 %) että kemiallisesti 100 %. Vain 25 % kuvasi torjunnan olleen tehokasta, 75 % tehotonta. Koisojen tunnistamisen todettiin olevan haasteellista (50 %), samoin lajin havaitsemisen varhaisvaiheessa (25 %) ja siemenpankin muodostumisen estämisen (25 %).

Tarvitaanko kananhirssirekisteri?

Vastaajien vapaa sanan -osiossa kävi ilmi, ettei varsinaisia muita Suomalaisia uusia rikkakasvilajeja ollut havaittu. Peltopähkämön kerrottiin runsastuneen ja esiintyvän entistä enemmän kevätiljoilla. Peltokurjennokka mainittiin myös uutena haittana. Molemmat ovat Suomessa vakiintuneita rikkakasvilajeja.

Lisäksi mainittiin paljon esillä olleet vieraslajit jättiputket, lupiini ja jättipalsami, mutta vastauksista ei käynyt ilmi, missä määrin ne esiintyvät peltoympäristössä.

Uusien rikkakasvilajien esiintymisestä siementuotannossa oltiin huolissaan. Lohkolla, jolla esiintyy rikkakananhirssiä, voi tuottaa sertifioitua kylvösiementä. Kuitenkin viljelijöiden pitäisi pystyä luottamaan sertifioitujen kylvösiemenen puhtauteen. Hukkakaurarekisterin kaltaista järjestelmää peräänkuulutettiin myös rikkakananhirsille.

Tiedotusta toivottiin lisäävän, muun muassa tiloille postitettavien varoituskirjein. Neuvonnassa kerrottiin paneuduttavan vieraslajeihin, jotta viljelijät tunnistaisivat vieraslajit ja motivoituisivat torjuntaan. Kaikkiin luomusunnitelmiin kerrottiin lisäävän tietoisuutta vieraslajeista.

Tulosten pohdintaa ja johtopäätöksiä

Kyselyn vastaajamäärä oli alhainen, mikä rajoittaa tulosten yleistettävyyttä. Etenkin lajien levinneisyyksiin pitää suhtautua varauksella. Kuitenkin tulokset vahvis-

Kuva 5. Pantaheinät tunnistettiin rikkakananhirssiä heikommin. Kuvassa viherpantaheinä kevätevehnällä. Kuva: Jasmin Isotupa.

tivat ennakkokäsitystä rikkakananhirs-
sin vahvasta esiintymisestä Kaakkois- ja
Lounais-Suomessa sekä Uudellamaalla.
Levinneisyysalue ulottunee myös Poh-
janmaalle ja Pohjois-Savoon. Pantahei-
nät eivät ole levinneet yhtä laajasti kuin
kananhirssi, mutta esiintyvät usein sa-
moilla paikoilla ja viljelykasveilla. Koiso-
kasvien lounaispainotteinen levinneisyys
ja esiintyminen avomaavihanneksilla oli
jo etukäteen tiedossa.

Uusia rikkakasvilajeja havait-
tiin useilla viljelykasveilla. Viljelykasvien
siementen mukana voi kulkeutua rikka-
kasvien siemeniä, joita on vaikea lajitel-
la pois viljelykasvista, mikäli siementen
paino ja muoto ovat lähellä toisiaan. Esi-

merkiksi rikkakananhirssiä on löydetty
hunajakukan siemenieristä. On kuiten-
kin huomattava, että lajin esiintyminen
tietyllä viljelykasvilla ei aina kerro sen
leviämisreitistä, sillä kulkeutuminen ja
asettuminen peltolohkolle on voinut ta-
pahtua huomaamatta aikaisemmin. Laji
havaitaan vasta myöhemmin, kun sie-
menpankkiin kertyneet siemenet itävät
sopivissa olosuhteissa.

Kyselytuloksista kävi ilmi, että
rikkakananhirssi tunnetaan hyvin ja
sen torjumiseksi tehdään jo paljon toi-
menpiteitä. Herbisidien torjuntateho
rikkakananhirssiin arvioitiin kuitenkin
heikoksi, ja lajin laajemmasta levittäy-
tymisestä ollaan huolissaan. Leviämistä
rajoittavia toimenpiteitä toivotaan kuin

myös tehokkaita torjunta-aineita. Pantahainät eivät ole niin tunnettuja kuin rikkakananhirssi, mutta niitäkin torjutaan aktiivisesti. Herbisidien arvioitiin tehoavan paremmin pantahainiin kuin rikkakananhirssiin.

Koisokasvien lajintunnistus koettiin haasteelliseksi. Kehto- ja mustakoisson erottaminen voikin olla hankalaa niiden suuren vaihtelun vuoksi. Kuitenkin torjuntakeinot lajeille ovat samat. Koisojen torjuntaan koskeviin kysymyksiin saatiin vain muutama vastaus. Niissä torjuntaa pidettiin pääosin tehottomana. ULRIKA-hankkeessa tutkitaan kenttäkokein sekä koisokasvien että rikkakananhirssin kemiallista torjuntaa. Kesän 2025 kenttäkokeissa eräät herbisidistrategiat tehosivat koisoihin porkkanalla ja herneellä hyvin.

Kirjoittajat työskentelevät Luonnonvarakeskuksessa (TH, PK, PR), Nylands Svenska Lantbrukssällskapetissa (JI) ja Ruokavirastossa (SM).

Lisätietoa

Hyvönen, T., Hautsalo, J., Hiltunen, L., Huusela, E., Jalli, M., Nissinen, A., Rastas, M., Ruuttunen, P., & Vänninen, I. 2025. A revision of emergent pests in major agricultural and horticultural crops in Finland. *Agricultural and Food Science* 34: 226–244. <https://doi.org/10.23986/afsci.159955>